

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
PRIIT PIKAMÄE IŠVADA,
pateikta 2023 m. kovo 23 d.¹

Byla C-209/22

**Baudžiamoji byla
dalyvaujant**

Rayonna prokuratura Lovech, TO Lukovit

(*Rayonen sad Lukovit* (Lukovito apylinkės teismas, Bulgarija) pateiktas prašymas priimti
prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Teismų bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose –
Teisė į informaciją baudžiamajame procese – Direktyva 2012/13/ES – Teisė turėti advokatą
baudžiamajame procese – Direktyva 2013/48/ES – Ikiteisminė procedūra – Asmens krata ir
poėmis kaip prievartos priemonės – Nacionalinės teisės aktai, kuriais nereglamentuotas
įtariamą statusas – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 ir 48 straipsniai –
Įtariamųjų ir kaltinamųjų veiksmingas naudojimas teise į gynybą teismui atliekant įrodymų
rinkimo priemonių kontrolę“

I. Įžanga

1. Šis *Rayonen sad Lukovit* (Lukovito apylinkės teismas, Bulgarija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su SESV 267 straipsnio, 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese², 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu³, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 ir 48 straipsnių, taip pat teisėtumo ir veiksmingumo principų išaiškinimu.

2. Šis prašymas buvo pateiktas nagrinėjant baudžiamąją bylą, iškeltą AB dėl neteisėtų medžiagų laikymo. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės abejoja, ar direktyvose 2012/13 ir 2013/48 numatyta apsauga, susijusi su teise į informaciją ir teise turėti advokatą, turi būti suteikta asmeniui, kurio atžvilgiu parengiamojame baudžiamąjame proceso stadijoje atliekama asmens krata ir konfiskuojamas jam priklausantis turtas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat kelia klausimą dėl privalomų įrodymų rinkimo priemonių, kurias reikalaujama nustatyti pagal Sąjungos teisę, teisminės kontrolės apimties. Taigi

¹ Originalo kalba: prancūzų.

² OL L 142, 2012, p. 1.

³ OL L 294, 2013, p. 1.

šioje byloje kyla opių klausimų, susijusių su įtariamųjų ir kaltinamųjų teisių apsauga baudžiamajame procese, dėl kurių Teisingumo Teismas turės priimti sprendimą, siekdamas, kad būtų nuosekliai taikoma Sąjungos teisė ir veiksmingai apsaugotos pagrindinės teisės laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje.

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

1. Direktyva 2012/13

3. Direktyvos 2012/13 2 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 dalyje nustatyta:

„Ši direktyva taikoma nuo momento, kai valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos praneša asmenims, kad jie įtariamai arba kaltinami padarę nusikalstamą veiką, iki proceso pabaigos, t. y. iki bus galutinai išspręstas klausimas, ar įtariamasis arba kaltinamasis įvykdė nusikalstamą veiką, įskaitant, jei taikoma, nuteisimą ir sprendimo dėl apeliacinio skundo priėmimą.“

4. Šios direktyvos 3 straipsnyje „Teisė į informaciją apie teises“ nurodyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamiesiems arba kaltinamiesiems nedelsiant būtų pateikta informacija bent apie šias pagal nacionalinę teisę taikomas procesines teises, kad tomis teisėmis būtų galima veiksmingai pasinaudoti:

- a) teisę turėti advokatą;
- b) teisę gauti nemokamas teises konsultacijas ir tokių konsultacijų gavimo sąlygas;
- c) teisę būti informuotam apie kaltinimus pagal 6 straipsnį;
- d) teisę į vertimą žodžiu ir raštu;
- e) teisę tylėti.

2. Valstybės narės užtikrina, kad informacija, nurodyta 1 dalyje, būtų teikiama žodžiu arba raštu paprasta ir lengvai suprantama kalba, atsižvelgiant į specialius pažeidžiamų įtariamųjų arba kaltinamųjų poreikius.“

5. Minėtos direktyvos 8 straipsnyje „Peržiūra ir teisių gynimo priemonės“ numatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad būtų užregistruoti tie atvejai, kai įtariamajam arba kaltinamajam suteikiama informacija pagal 3–6 straipsnius, laikantis atitinkamos valstybės narės teisėje nurodytos registravimo tvarkos.

2. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamasis arba kaltinamasis, arba jo advokatas turėtų teisę nacionalinėje teisėje nustatyta tvarka užginčyti tai, kad kompetentingos valdžios institucijos nepateikė informacijos ar atsisakė ją pateikti pagal šią direktyvą.“

2. Direktyva 2013/48

6. Direktyvos 2013/48 2 straipsnio 1 dalis suformuluota taip:

„Ši direktyva taikoma įtariamiesiems arba kaltinamiesiems baudžiamajame procese nuo to momento, kai valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos oficialiu pranešimu arba kitu būdu jiems buvo pranešta, kad jie įtariamai arba kaltinami padarę nusikalstamą veiką, nepriklausomai nuo to, ar jų laisvė atimta. Ji taikoma iki proceso pabaigos, t. y. iki bus galutinai išspręstas klausimas, ar įtariamasis arba kaltinamasis padarę nusikalstamą veiką, įskaitant, atitinkamais atvejais, bausmės skyrimą ir sprendimą dėl apeliacinio skundo.“

7. Šios direktyvos 3 straipsnyje nurodyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę turėti advokatą tokiu laiku ir būdu, kad atitinkami asmenys galėtų praktiškai ir veiksmingai pasinaudoti savo teisėmis į gynybą.

2. Įtariamieji arba kaltinamieji turi teisę nepagrįstai nedelsiant turėti advokatą. Bet kuriuo atveju įtariamieji arba kaltinamieji turi teisę turėti advokatą nuo toliau išvardytų momentų, atsižvelgiant į tą, kuris yra anksčiausias:

- a) prieš juos apklausiant policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje ar teisme;
- b) tyrimo arba kitoms kompetentingoms valdžios institucijoms atliekant tyrimo ar kitus įrodymų rinkimo veiksmus pagal 3 dalies c punktą;
- c) nepagrįstai nedelsiant nuo laisvės atėmimo momento;
- d) kai jie šaukiami atvykti į jurisdikciją baudžiamosiose bylose turintį teismą, deramu laiku prieš jiems atvykstant į tą teismą.

3. Teisę turėti advokatą sudaro šie elementai:

- a) valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji turėtų teisę be pašalinių susitikti ir bendrauti su jiems atstovaujančiu advokatu, be kita ko, prieš apklausą policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje ar teisme;
- b) valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji turėtų teisę, kad į jų apklausą atvyktų ir joje veiksmingai dalyvautų jų advokatas. Toks dalyvavimas atitinka nacionalinės teisės procedūras, jei tokiomis procedūromis nedaromas poveikis veiksmingam naudojimuisi atitinkama teise ir tos teisės esmei. <...>
- c) valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji turėtų bent teisę reikalauti, kad jų advokatas dalyvautų tokiuose tyrimo arba įrodymų rinkimo veiksmuose, jei tie veiksmai yra numatyti pagal nacionalinę teisę ir jei įtariamasis arba kaltinamasis privalo arba jei jam leidžiama dalyvauti [vykdant] atitinkamus veiksma[us]:
  - i) asmens atpažinimuose;
  - ii) akistatose;

iii) nusikaltimo atkūrimuose.

<...>

6. Išimtinėmis aplinkybėmis ir tik ikiteisminiame [ikiteisminio tyrimo] etape valstybės narės gali laikinai nukrypti nuo 3 dalyje numatytų teisių taikymo, jei, atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, tai pateisinama dėl vienos iš šių įtikinamų priežasčių [remiantis vienu iš šių privalomųjų pagrindų]:

<...>

b) kai tyrimo institucijos turi skubiai imtis veiksmų, kad būtų užkirstas kelias baudžiamajam procesui kylančiam rimtam pavojui.“

8. Minėtos direktyvos 12 straipsnyje „Teisių gynimo priemonės“ numatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji vykstant baudžiamajam procesui, taip pat asmenys, kuriuos prašoma perduoti pagal Europos arešto orderio vykdymo procedūras, turėtų veiksmingų teisių gynimo priemonių pagal nacionalinę teisę, kuriomis galėtų pasinaudoti tais atvejais, kai pažeidžiamos šioje direktyvoje numatytos teisės.

2. Nedarant poveikio nacionalinėms įrodymų priimtimumo taisyklėms ir sistemoms, valstybės narės užtikrina, kad vertinant įtariamųjų arba kaltinamųjų baudžiamojo proceso metu padarytus pareiškimus arba įrodymus, gautus pažeidžiant jų teisę turėti advokatą, arba tais atvejais, kai šios teisės atžvilgiu buvo leista taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą pagal 3 straipsnio 6 dalį, būtų gerbiamos teisės į gynybą ir į teisingą bylos nagrinėjimą.“

B. Bulgarijos teisė

9. Pagal 2006 m. balandžio 29 d. įsigaliojusio *Nakazatelno protsesualen kodeks* (Baudžiamojo proceso kodeksas) (DV, Nr. 86, 2005 m. spalio 28 d., toliau – NPK) 54 straipsnį kaltinamuoju laikomas asmuo, dėl kurio pradėtas baudžiamasis persekiojimas pagal šiame kodekse nustatytas sąlygas ir tvarką.

10. Minėto kodekso 55 straipsnyje „Kaltinamojo teisės“ numatyta:

„(1) Kaltinamojo teisės: žinoti, kokios nusikalstamos veikos padarymu jis kaltinamas ir kokiais įrodymais remiantis; duoti arba atsisakyti duoti parodymus dėl kaltinimo; susipažinti su bylos medžiaga, įskaitant informaciją, gautą specialiomis tyrimo priemonėmis, ir gauti reikiamus išrašus; pateikti įrodymus; dalyvauti baudžiamajame procese; pareikšti prašymus, pastabas ir prieštaravimus; turėti paskutinį žodį; apskusti veiksmus, pažeidžiančius jo teises ir teisėtus interesus; turėti gynėją. Kaltinamasis turi teisę, kad atliekant ikiteisminio tyrimo ir kitus procesinius veiksmus, kuriuose šis asmuo dalyvauja, dalyvautų gynėjas, išskyrus atvejus, kai jis aiškiai atsisako šios teisės. <...>

(2) Kaltinamasis turi teisę gauti bendro pobūdžio informaciją, kuria remiantis jam būtų lengviau pasirinkti gynėją. Jis turi teisę laisvai bendrauti su savo gynėju, susitikti su juo privačiai, gauti teisinę konsultaciją ir kitą teisinę pagalbą, įskaitant prieš pradėdant apklausą, per apklausą ir atliekant visus kitus procesinius veiksmus, kuriuos atliekant dalyvauja kaltinamasis.

<...>“

11. To paties kodekso 164 straipsnyje „Asmens krata“ nustatyta:

„(1) Asmens krata ikiteisminio tyrimo metu be kompetentingo pirmosios instancijos teismo teisėjo arba pirmosios instancijos teismo, kurio jurisdikcijoje atliekamas veiksmas, leidimo leidžiama:

1) asmenį suimant;

2) jei yra pakankamas pagrindas manyti, kad kratos metu dalyvavę asmenys paslėpė bylai svarbius daiktus ar dokumentus.

(2) Asmens kratą atlieka tos pačios lyties asmuo, dalyvaujant tos pačios lyties kratos liudininkams.

(3) Atlikto tyrimo veiksmo protokolas nedelsiant, bet ne vėliau kaip per 24 valandas, pateikiamas teisėjui patvirtinti.“

12. NPK 212 straipsnyje „Ikiteisminis tyrimas“ numatyta:

„(1) Ikiteisminis tyrimas pradedamas prokuroro nutarimu.

(2) Ikiteisminis tyrimas laikomas pradėtu parengus pirmojo tyrimo veiksmo protokolą, kai atliekamas patikrinimas, apimantis konstatavimą, kratą, poėmį ar liudytojų apklausą, kai šių veiksmų atlikimas nedelsiant yra vienintelė galimybė surinkti ir saugoti įrodymus, taip pat tais atvejais, kai asmens krata atliekama laikantis 164 straipsnyje nustatytos tvarkos.

(3) Tyrimo institucija, atlikusi 2 dalyje nurodytą veiksmą, apie tai nedelsdama ir ne vėliau kaip per 24 valandas informuoja prokurorą.“

13. Šio kodekso 219 straipsnyje „Pripažinimas kaltinamuoju – Kaltinimas ir kaltinamojo akto pateikimas“ nurodyta:

(1) Kai tyrimo institucija surenka pakankamai asmens kaltės įrodymų dėl to, kad jis padarė bendrosios teisės pažeidimą, ir nėra jokio pagrindo nutraukti baudžiamąją bylą, ji praneša apie tai prokurorui ir pripažįsta asmenį kaltinamuoju, šiuo tikslu priimdama atitinkamą nutarimą.

(2) Tyrimo institucija taip pat gali pripažinti kaltinamuoju asmenį, surašydama pirmojo dėl jo atlikto tyrimo veiksmo protokolą; apie tai ji praneša prokurorui.

(3) Nutarime pripažinti kaltinamuoju ir 2 dalyje paminėtame protokole turi būti nurodyta:

1) jų priėmimo ir parengimo data ir vieta;

2) juos parengusi institucija;

3) kaltinamuoju pripažinto asmens pilnas vardas, pavardė, nusikalstama veika, kuria jis kaltinamas, ir jos teisinis kvalifikavimas;

- 4) įrodymai, kuriais grindžiamas kaltinimas, jei tai negali sutrukdyti tyrimui;
- 5) laisvės apribojimo priemonė, jei taikoma;
- 6) pagal 55 straipsnį kaltinamajam suteikiamos teisės, įskaitant teisę neduoti parodymų, taip pat teisę turėti pasirinktą arba paskirtą gynėją.

<...>

(8) Tyrimo institucija negali atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmų, kuriuos atliekant dalyvauja kaltinamasis, kol ji neįvykdė 1–7 dalyse numatytų pareigų.“

III. Bylos faktinės aplinkybės, pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

14. Ginčas pagrindinėje byloje, kurią nagrinėja *Rayonen sad Lukovit* (Lukovito apylinkės teismas), susijęs su *Rayonna prokuratura Lovech* (Lovečo rajono apylinkės prokuratūra, Bulgarija) prokuroro prašymu *a posteriori* patvirtinti AB asmens kratą ir poėmį.

15. 2022 m. vasario 8 d. trys Lukovito miesto policijos inspektoriai sustabdė ir patikrino II vairuojamą transporto priemonę, kurioje taip pat buvo AB ir KL. Prieš transporto priemonės vairuotojui atliekant narkotinių medžiagų testą, AB ir KL policijos inspektoriams pareiškė, kad turi narkotinių medžiagų. Ši informacija buvo perduota už tyrimą atsakingam budinčiam Lukovito rajono policijos komisariato pareigūnui, šis surašė žodinio pranešimo apie nusikalstamos veikos padarymą protokolą.

16. Vairuotojo narkotinių medžiagų testas buvo teigiamas ir policijos inspektorius patikrino transporto priemonę. Be to, AB buvo atlikta asmens krata, todėl buvo surašytas „kratos ir poėmio skubiais atvejais su teismo patvirtinimu *a posteriori*“ protokolas. Šiame protokole tyrimą atliekantis policijos pareigūnas nurodė, kad asmens krata buvo atlikta remiantis pakankamais įrodymais, kad turima įstatymų draudžiamų daiktų, ir vykdant ikiteisminį tyrimą, kurį pradėjo *Rayonno upravlenye Lukovit* (Lukovito rajono policijos komisariatas, Bulgarija).

17. Per šią asmens kratą pas AB rasta narkotinių medžiagų. Tada už tyrimą atsakingas policijos pareigūnas 2022 m. vasario 8 d. informavo *Rayonna prokuratura Lovech* (Lukovito apylinkės prokuratūra, Bulgarija) prokurorą apie šios asmens kratos rezultatus ir apie tai, kad dėl to pradėjo ikiteisminį tyrimą. Vykstant jau pradėtam ikiteisminiam tyrimui, po asmens kratos atvykęs į policijos nuvadą AB pateikė rašytinius parodymus ir patvirtino, kad pas jį rastos medžiagos buvo narkotinės medžiagos, skirtos asmeniniam vartojimui.

18. 2022 m. vasario 9 d. prokuroras kreipėsi į *Rayonen sad Lukovit* (Lukovito apylinkės teismas) su prašymu patvirtinti asmens kratos protokolą ir poėmį AB atžvilgiu.

19. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja, ar nacionalinėje teisėje numatyta prievartos priemonių – įrodymų rinkimo – teisminė kontrolė ikiteisminiu baudžiamojo proceso etapu yra pakankama įtariamųjų ir kaltinamųjų teisių užtikrinimo garantija, numatyta direktyvose 2012/13 ir 2013/48.

20. Visų pirma minėtas teismas nurodo, kad nacionalinėje teisėje nėra aiškios taisyklės, susijusios su privalomųjų įrodymų rinkimo priemonių teisminės kontrolės apimtimi per ikiteisminį tyrimą ir kad pagal nacionalinių teismų jurisprudenciją kratos, asmens kratos ir poėmio kontrolė susijusi su formaliuoju jų teisėtumu. Šiuo klausimu jis primena, jog Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) yra ne kartą pripažinęs, kad Bulgarijos Respublika pažeidė 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 3 ir 8 straipsnius.

21. Antra, minėtas teismas nurodo, kad Bulgarijos teisėje nėra „įtariamojo“ sąvokos, užtat yra „kaltinamojo“, kuris pripažįstamas tokiu prokuroro ar tyrimą atliekančios institucijos sprendimu, ir kad per ikiteisminį tyrimą policija ir prokuratūra taiko nusistovėjusią praktiką pavélinti momentą, nuo kurio atitinkamas asmuo laikomas „kaltinamuoju“, o tai praktiškai lemia pareigų, susijusių su įtariamųjų teisės į gynybą laikymusi, apėjimą.

22. Galiausiai tiek iš doktrinos, tiek iš nacionalinės jurisprudencijos matyti, kad kompetentingas teismas, net ir įsitikinęs, kad nebuvo paisoma atitinkamo asmens teisės į gynybą, negali peržiūrėti kaltinamojo akto, nes tai pažeistų konstitucinę prokuroro prerogatyvą pradėti baudžiamąjį persekiojimą. Tokiu atveju teismui, peržiūrinčiam ikiteisminio tyrimo metu taikytas privalomasias priemones, telieka patvirtinti tyrimo veiksmą, jeigu jis buvo atliktas skubos sąlygomis, net jei tai reiškia teisės į gynybą pažeidimą.

23. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas nurodo, kad nors nacionalinėje teisėje nėra „įtariamojo“ sąvokos, NPK 219 straipsnio 2 dalis iš esmės galėtų užtikrinti asmenų, kurių kaltės įrodymų nepakanka, bet kuriems dėl būtinybės atlikti tyrimo veiksmus bus suteiktas „kaltinamojo“ procesinis statusas, teisę į gynybą, todėl jie galės pasinaudoti NPK 55 straipsnyje nurodytomis teisėmis, atitinkančiomis direktyvų 2012/13 ir 2013/48 reikalavimus. Vis dėlto ši procesinė nuostata yra neaiški, ji taikoma dviprasmiškai ir prieštaringai arba iš viso netaikoma.

24. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui nekyla abejonių, kad šioje byloje AB yra asmuo, „kaltinamas nusikaltimo padarymu“, kaip tai suprantama pagal EŽTK, ir kaip ši sąvoka aiškinama EŽTT jurisprudencijoje, neatsižvelgiant į nacionalinių teismų sprendimus. Vadinasi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekusio teismo nuomone, pagal galiojančius nacionalinės teisės aktus asmuo gali pasinaudoti teise į gynybą tik tuo atveju, jei įgijo kaltinamojo statusą, o tai priklauso nuo tyrimą vykdančios institucijos, kuriai vadovauja prokuroras, valios. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas mano, kad informacijos nepateikimas ir teisės kreiptis į advokatą ikiteisminio tyrimo stadijoje nesuteikimas yra nepataisomas procesinis pažeidimas, galintis turėti įtakos viso vélesnio baudžiamojo proceso teisėtumui.

25. Šiomis aplinkybėmis *Rayonen sad Lukovit* (Lukovito apylinkės teismas, Bulgarija) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar faktinės aplinkybės, kai, atliekant su narkotinių medžiagų turėjimu susijusios nusikalstamos veikos tyrimą, fiziniam asmeniui, kurį policija įtarė turint narkotinių medžiagų, buvo taikytos prievartos priemonės, t. y. atlikta asmens krata ir poėmis, patenka į Direktyvos [2012/13] ir Direktyvos [2013/48] taikymo sritį?

2. Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai: koks yra tokio asmens statusas pagal šias direktyvas, kai nacionalinėje teisėje nenumatyta „įtariamąjo“ teisinio instituto ir jam nebuvo oficialiu pranešimu suteiktas „kaltinamojo“ statusas, taip pat, ar tokiam asmeniui turi būti suteikiama teisė į informaciją ir teisė turėti advokatą?
3. Ar pagal teisėtumo principą ir draudimą savavaliauti leidžiama tokia nacionalinės teisės norma, kaip [NPK] 219 straipsnio 2 dalis, kurioje numatyta, kad kaltinamojo statusą asmeniui ikiteisminio tyrimo institucija gali suteikti taip pat surašydama dėl jo atlikto pirmo ikiteisminio tyrimo veiksmo protokolą, kai nacionalinėje teisėje nenumatytas „įtariamąjo“ teisinis institutas ir teisė į gynybą pagal nacionalinės teisės aktus atsiranda tik oficialaus „kaltinamojo“ statuso suteikimo momentu, o tai vėlgi yra ikiteisminio tyrimo institucijos diskrecija? Ar tokia nacionalinė procedūra daro neigiamą poveikį veiksmingam naudojimuisi teise turėti advokatą ir šios teisės esmei, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 3 dalies b punktą?
4. Ar pagal Sąjungos teisės veiksmingumo principą leidžiama tokia nacionalinė praktika, kai atliekant teisminę prievartos priemonių, skirtų įrodymams rinkti, įskaitant asmens kratą ir poėmį per ikiteisminį tyrimą, kontrolę neleidžiama patikrinti, ar nebuvo padarytas pakankamai aiškus įtariamųjų ir kaltinamųjų pagrindinių teisių, garantuojamų [Chartijos] 47 ir 48 straipsniuose, Direktyvoje 2012/13 ir Direktyvoje 2013/48, pažeidimas?
5. Ar pagal teisinės valstybės principą leidžiamos nacionalinės teisės nuostatos ir jurisprudencija, pagal kurias teismas neturi teisės patikrinti kaltinamojo statuso asmeniui suteikimo, nors būtent ir tik nuo šio formalaus veiksmo priklauso tai, ar fiziniam asmeniui suteikiama teisė į gynybą, kai jam ikiteisminio tyrimo tikslais buvo taikytos prievartos priemonės?“

IV. Procesas Teisingumo Teisme

26. 2022 m. kovo 18 d. nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismo kanceliarija gavo tą pačią dieną.
27. Nyderlandų ir Vengrijos vyriausybės bei Europos Komisija pateikė rašytines pastabas per Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nustatytą terminą.
28. Per 2023 m. sausio 17 d. bendrąjį susirinkimą Teisingumo Teismas nusprendė nerengti teismo posėdžio.

V. Teisinė analizė

A. Išanginės pastabos

29. Pagal SESV 67 straipsnį Sąjunga sukuria „laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje gerbiamos pagrindinės teisės bei skirtingos valstybių narių teisinės sistemos ir tradicijos“. Kadangi teisminių institucijų nuosprendžių ir kitų sprendimų abipusis pripažinimas laikomas teismo bendradarbiavimo civilinėse ir baudžiamosiose bylose Sąjungoje kertiniu akmeniu, akivaizdu, kad tam būtinas abipusis pasitikėjimas atitinkamomis teismų sistemomis. Nuosprendžių abipusis pripažinimas gali būti veiksmingas tik esant pasitikėjimui, kai ne tik teisminės institucijos, bet ir visi baudžiamojo proceso dalyviai kitų valstybių narių teisminių

institucijų sprendimus laiko lygiaverčiais savo pačių sprendimams. Todėl baudžiamosios teisės, įskaitant apsaugos ir procesinių teisių taisykles, suderinimas yra viena iš priemonių, kurioms teikiama pirmenybė, siekiant stiprinti abipusį pripažinimą ir palengvinti kompetentingų institucijų bendradarbiavimą⁴.

30. Direktyvos 2012/13 ir 2013/48 yra teisėkūros priemonių, kuriomis siekiama nustatyti bendras taisykles dėl būtinausių procesinių teisių, dalis. Direktyvoje 2012/13 įtvirtinti standartai, taikytini teikiant informaciją asmenims, įtariamiesiems ar kaltinamiesiems nusikalstamos veikos padarymu, o Direktyvoje 2013/48 nustatyti standartai, susiję su teise turėti advokatą baudžiamajame procese. Šios teisės, kuriomis išreiškiama teisė į teisingą bylos nagrinėjimą baudžiamajame procese, įtvirtintos Chartijos 47 ir 48 straipsniuose ir EŽTK 6 straipsnyje, dėl to jos turi konstitucinį statusą Sąjungos teisinėje sistemoje.

31. Bulgarijos Respublika, kaip ir visos kitos valstybės narės, privalo perkelti šias direktyvas į savo vidaus teisinę sistemą. Šiomis aplinkybėmis svarbu pažymėti, kad nors Komisija atkreipė dėmesį į tai, jog neseniai Bulgarijos Respublikai buvo iškelta su tuo susijusi byla dėl pažeidimo, Teisingumo Teismo vaidmuo šioje prejudicinio sprendimo priėmimo procedūroje turės apsiriboti atitinkamų Sąjungos nuostatų išaiškinimu pagal SESV 267 straipsniu jam suteiktą kompetenciją. Aišku, tai netrukdo nacionaliniam teismui, siekiant užtikrinti Sąjungos teisės viršenybę, padaryti reikiamas išvadas iš aiškinimo, kuris gali neatitikti nacionalinėje teisėje vyraujančio suvokimo.

32. Pirmieji du klausimai susiję su direktyvų 2012/13 ir 2013/48 taikymu pagrindinės bylos aplinkybėms. Priešingai, kiti trys prejudiciniai klausimai iš esmės susiję su galiojančių Bulgarijos teisės aktų, kurių tam tikrus ypatumus apibūdino nacionalinis teismas, atitiktimi Sąjungos teisei. Kadangi antrojo ir penktojo klausimų temos sutampa, juos analizuosiu kartu. Galiausiai ketvirtasis klausimas bus nagrinėjamas pirmiau nei trečiasis klausimas, nes siekiant į jį atsakyti direktyvas 2012/13 ir 2013/48 reikia aiškinti atsižvelgiant į Chartijos 47 ir 48 straipsnius.

B. Dėl pirmojo prejudicinio klausimo

1. Direktyvų 2012/13 ir 2013/48 taikymą lemiantys kriterijai

33. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar į Direktyvos 2012/13 ir Direktyvos 2013/48 taikymo sritį patenka faktinės situacijos, kai prievartos priemonė, konkrečiai – asmens krata ir (arba) poėmis, buvo taikyta atliekant tyrimą dėl asmens, įtariamo padarius nusikalstamą veiką. Norint atsakyti į šį klausimą, pirmiausia reikia nustatyti šių direktyvų taikymo sritį.

34. Kaip bus aišku toliau, aiškinant atitinkamas nuostatas pirmiausia reikia nustatyti, *kokiu baudžiamąjo proceso etapu* šiomis direktyvomis užtikrinamos procesinės teisės turi būti suteiktos atitinkamam asmeniui. *Priemonių, kurios atitinkamam asmeniui taikomos baudžiamajame procese, rūšis* taip pat yra požymis, leidžiantis nustatyti šių direktyvų taikytinumą.

⁴ Zerouki-Cottin, D., „À propos de la directive du 22 octobre 2013 relative au droit à l’avocat et de ses suites“, *Revue internationale de droit pénal*, vol. 85, 2014/3-4, 20 punktas; Suominen, A., „The sensitive relationship between the different means of legal integration: mutual recognition and approximation“, Brière, C. ir Weyembergh, A. (red.), *The needed balances in ES criminal law*, Hart Publishing, Oksfordas, 2017, p. 170.

35. Kalbant apie Direktyvos 2012/13 taikymo sritį, pažymėtina, kad jos 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad direktyva taikoma įtariamiesiems arba kaltinamiesiems baudžiamajame procese „nuo to momento, kai valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos praneša asmenims, kad jie įtariamai arba kaltinami padarę nusikalstamą veiką, iki proceso pabaigos, t. y. iki bus galutinai išspręstas klausimas, ar įtariamasis arba kaltinamasis įvykdė nusikalstamą veiką, įskaitant, jei taikoma, nuteisimą ir sprendimo dėl apeliacinio skundo priėmimą“⁵.

36. Kaip matyti iš Direktyvos 2012/13 19 konstatuojamosios dalies, teise į informaciją apie įtariamųjų ir kaltinamųjų teises siekiama užtikrinti teisingą baudžiamąjį procesą, sudarant sąlygas veiksmingai naudotis teise į gynybą nuo pat proceso pradžios. Toje pat konstatuojamojoje dalyje patikslinta, kad „informacija turėtų būt[i] nedelsiant suteikiama proceso metu ir ne vėliau kaip prieš pirmąją oficialią įtariamojo arba kaltinamojo apklausą policijoje arba kitoje kompetentingoje valdžios institucijoje“⁶.

37. Direktyvos 2013/48 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ji taikoma „nuo to momento, kai valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos oficialiu pranešimu arba kitu būdu [įtariamiesiems arba kaltinamiesiems baudžiamajame procese] pranešta, kad jie įtariamai arba kaltinami padarę nusikalstamą veiką, nepriklausomai nuo to, ar jų laisvė atimta“⁷. Be to, Direktyvos 2013/48 12 ir 19 konstatuojamosiose dalyse patikslinta, kad, siekiant garantuoti teisingą procesą, valstybės narės turėtų užtikrinti, kad įtariamieji ar kaltinamieji galėtų „nepagrįstai nedelsiant“ turėti advokatą⁸.

38. Kaip jau yra nusprendęs Teisingumo Teismas, atitinkamos direktyvų 2012/13 ir 2013/48 taikymo sritys apibrėžtos beveik identišškai kiekvienos iš jų 2 straipsniuose⁹. Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad naujesnėje iš dviejų direktyvų, t. y. Direktyvoje 2013/48, papildomai patikslinta, kad informacija gali būti gauta „oficialiu pranešimu arba kitu būdu“. Manau, šis paaiškinimas, kuris prisideda prie direktyvų veiksmingumo, mano nuomone, gali būti pritaikytas ir Direktyvai 2012/13.

39. Taigi aiškinant minėtas nuostatas ir atitinkamas konstatuojamąsias dalis darytina išvada, kad direktyvos 2012/13 ir 2013/48 taikomos nuo tada, kai įvykdomos dvi sąlygos: pirma, atitinkamas asmuo yra de facto įtariamasis padaręs nusikalstamą veiką arba kaltinamas jos padarymu, ir, antra, kompetentingos valdžios institucijos oficialiu pranešimu ar bet kuriuo kitu būdu *informavo* asmenį, kad jis yra įtariamasis ar kaltinamasis. Prieš taikydamas šiuos du kriterijus pagrindinėje byloje juos išsamiai paaiškinsiu.

40. Nors siekiant veiksmingai taikyti direktyvas visomis įmanomomis aplinkybėmis nepageidautina nustatyti pernelyg aukštų reikalavimų šio pranešimo formai, man atrodo būtina, kad nekiltų jokių abejonių dėl įtarimų atitinkamam asmeniui. Šis reikalavimas svarbus ne tik siekiant apsaugoti atitinkamą asmenį nuo bet kokios dviprasmiškos teisinės situacijos, bet ir atsižvelgiant į tai, kad kompetentingoms institucijoms tenka nemažai pareigų, kurios pažeidimo atveju gali būti laikomos procedūriniais trūkumais, dėl kurių šių institucijų priimti sprendimai tampa neteisėti. Siekdamas išvengti tokio scenarijaus, kompetentingos institucijos turėtų užtikrinti, kad atitinkamas asmuo žinotų apie visus jam pareikštus įtarimus.

⁵ Kursyvu išskirta mano.

⁶ Kursyvu išskirta mano.

⁷ Kursyvu išskirta mano.

⁸ Kursyvu išskirta mano.

⁹ 2019 m. rugsėjo 19 d. Sprendimas *Rayonna prokuratura Lom* (C-467/18, EU:C:2019:765, 38 punktas).

41. Informacija šiuo klausimu turi būti pateikta „nedelsiant“ ir bet kuriuo atveju „ne vėliau kaip prieš pirmąją oficialią įtariamojo arba kaltinamojo apklausą“ policijoje vykstant baudžiamajam procesui. Tai, kad direktyvose 2012/13 ir 2013/48 *nurodomas laikotarpis, o ne konkretus momentas* „baudžiamąjo proceso metu“, kaip nurodyta Direktyvos 2012/13 19 konstatuojamojoje dalyje, leidžia daryti išvadą, kad nors institucijos turi tam tikrą diskreciją pasirinkti momentą, kada informuoti atitinkamą asmenį, negalima nepagrįstai vėluoti pateikti šią informaciją, dėl kurios atitinkamas asmuo negalėtų pasinaudoti savo teise į gynybą. Vadinas, tam, kad pranešimas apie teises būtų veiksmingas, tai būtina turi būti padaryta *ankstyvuoju proceso etapu*¹⁰.

42. Šiuo klausimu svarbu pažymėti, kad Teisingumo Teismas supranta tokio pranešimo svarbą itin jautriomis aplinkybėmis, ypač kai kalbama apie atitinkamo asmens laisvę, ir yra nusprendęs, kad „asmens, įtariamai padarę nusikalstamą veiką, turi būti informuoti apie jų teises *kuo greičiau* nuo to momento, kai, nesant skubos aplinkybių, dėl jiems reiškiamų įtarimų pateisinama, kad kompetentingos institucijos apribotų jų laisvę taikydamos prievartos priemonės“¹¹.

43. Be to, dėl momento, kada atitinkamas asmuo turi būti vėliausiai informuotas, reikia pažymėti, kad, kaip matyti iš Direktyvos 2013/48 20 konstatuojamosios dalies, „šioje direktyvoje *apklausa neapima* policijoje arba kitoje teisėsaugos institucijoje atliekamo *preliminaraus apklausimo* siekiant nustatyti <...> ar tyrimas turėtų būti pradėtas, *pavyzdžiui, vykdant patikrinimą kelyje ar reguliarius atsitiktinius patikrinimus*, kai įtariamojo arba kaltinamojo tapatybė dar nėra nustatyta“¹².

2. Nustatytų kriterijų taikymas pagrindinės bylos aplinkybėms

44. Taikant šiuos du kriterijus pagrindinės bylos aplinkybėms, atsakant į pirmąjį klausimą lemiamą reikšmę turi tai, ar tuo metu, kai buvo atliekama asmens krata ir poėmis, AB jau buvo *de facto* įtariamasis ir ar jis buvo informuotas apie tai atliekant prievartos veiksmus. Iš nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą išdėstytų faktinių aplinkybių matyti, kad prieš asmens kratą ir poėmį AB pats save apkaltino, nurodęs, kad turi narkotinių medžiagų. Jo prisipažinimas protokole užfiksuotas kaip žodinis pranešimas apie nusikalstamą veiką. Tuo remiantis AB buvo paprašyta atiduoti jo turimas narkotines medžiagas.

45. Iš šių aplinkybių galima daryti išvadą, kad AB buvo įtariamasis padaręs nusikalstamą veiką. Šių konkrečių procesinių priemonių taikymas vienareikšmiškai rodo, kad AB buvo laikomas „įtariamuoju“. Manau, kad AB turėjo tai žinoti, juo labiau kad iš karto po prisipažinimo buvo atlikta asmens krata ir poėmis. Taigi dvi direktyvų 2012/13 ir 2013/48 taikymo sąlygos, nurodytos šios išvados 39 punkte, man atrodo įvykdytos nuo to momento, kai AB policijai pareiškė, kad turi narkotinių medžiagų.

3. Aplinkybės, neturinčios įtakos Direktyvų 2012/13 ir 2013/48 taikytinumui

46. Siekdamas išsamumo manau, kad reikia trumpai išdėstyti priežastis, dėl kurių tai, kad policija oficialiai „nepranešė“ AB apie jo atžvilgiu pradėtą baudžiamąjį procesą ir apie jo statusą šiame procese, mano nuomone, neturi jokios įtakos direktyvų 2012/13 ir 2013/48 taikymui nagrinėjamu atveju.

¹⁰ Žr. mano išvados byloje *K. B. ir F. S. (Nagrinėjimas savo iniciatyva baudžiamosiose bylose)* (C-660/21, EU:C:2023:52) 25 punktą.

¹¹ 2019 m. rugsėjo 19 d. Sprendimas *Rayonna prokuratura Lom* (C-467/18, EU:C:2019:765, 53 punktas). Kursyvu išskirta mano.

¹² Kursyvu išskirta mano.

47. Pirma, reikia pažymėti, jog iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti¹³, kad „*pakanka* valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos pranešimo atitinkamam asmeniui fakto, o *pranešimo būdas nesvarbus*“, ir kad „*priemonė*, kurią naudojant šis asmuo tokią informaciją gavo <...>, *neturi reikšmės*“. Ši jurisprudencija, susijusi su Direktyva 2013/48 ir taip pat taikytina Direktyvai 2012/13, patvirtina aiškinimą, pagal kurį negalima nustatyti pernelyg aukštų tokio pranešimo formos reikalavimų.

48. Antra, konkrečios pagrindinės bylos aplinkybės, t. y. tai, kad AB pats ėmėsi iniciatyvos pranešti policijai, kad turi narkotinių medžiagų, *neleidžia abejoti, kad toks baudžiamasis procesas buvo pradėtas*. Kaip jau minėjau, AB turėjo tai žinoti, nes dėl šio prisipažinimo policija atliko asmens kratą ir poėmį. Esant tokiai situacijai, jis turėjo pagrįstai tikėtis, kad nuo to momento bus laikomas „įtariamuoju“. Vadinas, tokie veiksmai turi būti laikomi lygiaverčiais „pranešimui“, kaip tai suprantama pagal direktyvų 2012/13 ir 2013/48 2 straipsnio 1 dalį.

49. Trečia, manau, taikant šias direktyvas neturi reikšmės tai, kad valstybės narės teisėje formaliai nežinoma sąvoka „įtariamasis“, kaip, atrodo, yra Bulgarijos teisėje. Šiuo klausimu reikėtų pažymėti, kad tai *savarankiška Sąjungos teisės sąvoka*, kuri, kaip teisinis kriterijus, atveria direktyvų 2012/13 ir 2013/48 taikymo sritį, todėl turi būti vienodai aiškinama visose valstybėse narėse. Šiomis aplinkybėmis norėčiau priminti, kad nacionalinė teisė turi atitikti Sąjungos teisinę sistemą, o ne atvirksčiai. Kadangi valstybės narės privalo teisingai perkelti šias direktyvas ir su jomis susijusias konkrečias sąvokas į savo nacionalines teises sistemas, jos negali pagrįstai remtis galimais savo teisės aktų trūkumais ar spragomis, kad išvengtų įsipareigojimų.

4. Atsakymas į pirmąjį prejudicinį klausimą

50. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti, kad į direktyvų 2012/13 ir 2013/48 taikymo sritį patenka faktinės situacijos, kai dėl asmens, įtariamo padarius nusikalstamą veiką, atliekant tyrimą vykdomi prievartos veiksmai, pavyzdžiui, asmens krata ir (arba) poėmis.

C. Dėl antrojo ir penktojo prejudicinių klausimų

1. Savavališkų apribojimų, galinčių sutrukdyti veiksmingai naudotis procesinėmis teisėmis, susijusiomis su „įtariamojo“ statusu, draudimas

51. Antruoju ir penktuoju klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, koks yra asmens statusas, kaip jis suprantamas pagal direktyvas 2012/13 ir 2013/48, kai nacionalinėje teisėje nėra pripažįstamas „įtariamojo“ statusas ir kai asmeniui oficialiu pranešimu, kaip „formaliu“ aktu, nebuvo suteiktas „kaltinamojo“ statusas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat klausia, ar šis asmuo turėtų turėti teisę į informaciją ir teisę turėti advokatą. Nors atsakymą į šį klausimą galima kildinti iš pirma pateiktų samprotavimų, vis dėlto manau, kad aiškumo sumetimais tikslinga išsamiau išnagrinėti tam tikrus teisinius aspektus.

¹³ 2020 m. kovo 12 d. Sprendimas VW (*Teisė turėti advokatą neatvykimo į teismą atveju*) (C-659/18, EU:C:2020:201, 25 ir 26 punktai). Kursyvu išskirta mano.

52. Kaip buvo paaiškinta nagrinėjant pirmąjį klausimą, asmens procesinis statusas nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą apibūdintomis aplinkybėmis yra „įtariamojo“ statusas, kaip tai suprantama pagal direktyvas 2012/13 ir 2013/48. Kadangi tai savarankiška Sąjungos teisės sąvoka, atitinkamas asmuo turi šį procesinį statusą dėl to, kad minėtos direktyvos taikomos nagrinėjamu atveju, nepaisant to, kad jis nebuvo oficialiai informuotas kaip „kaltinamasis“, kaip numatyta galiojančiuose nacionalinės teisės aktuose. Pakanka, kad atitinkamas asmuo būtų *de facto įtariamas* padaręs nusikalstamą veiką, nesant būtinybės įforminti šiuos įtarimus konkrečiu aktu ar pranešimu.

53. Priešingas aiškinimas, pagal kurį naudojimasis direktyvomis 2012/13 ir 2013/48 užtikrinamomis teisėmis turėtų priklausyti tik nuo to, ar valdžios institucijos priėmė „formalų“ aktą, *būtų savavališkai ribojantis ir neužtikrintų veiksmingo naudojimosi direktyvose įtvirtintomis teisėmis*. Yra didelė rizika, kad atitinkamas asmuo pats gali apkaltinti save dėl savo teisių nežinojimo, nes jis negavo jokio nacionalinės valdžios institucijų pranešimo. Toks rezultatas neabejotinai pažeistų teisingo proceso principus baudžiamosios teisės srityje. Reikia pažymėti: kadangi kompetentingos nacionalinės institucijos negali pagrįstai remtis savo teisės aktu trūkumais, siekdamas nevykdyti iš Sąjungos teisės kylančių pareigų, jos privalo užtikrinti visišką naudojimąsi minėtose direktyvose užtikrinamomis procesinėmis teisėmis.

54. Kaip tapo aišku išnagrinėjus pirmąjį klausimą, apie teises turi būti būtinai pranešta ankstyvuju proceso etapu¹⁴, o Teisingumo Teismas yra patikslinęs, kad ši informacija turi būti pateikta „*kuo greičiau*“ nuo to momento, kai, nesant skubos aplinkybių, dėl [atitinkamiems asmenims] reikiamų įtarimų pateisinama, *kad kompetentingos institucijos apribotų jų laisvę taikydamos prievartos priemones*“¹⁵. Siekiant veiksmingai apsaugoti atitinkamą asmenį, reikėtų pridurti, kad ši taisyklė turėtų būti taikoma ne tik jeigu atitinkamam asmeniui taikomos griežtesnės prievartos priemonės nei suėmimas ar laikinas laisvės atėmimas, bet ir jeigu įtarimai asmeniui pateisina kitus *prievartos veiksmus, kuriais reikšmingai ribojamos pagrindinės teisės*.

55. Dėl šių priežasčių manau, kad Direktyvos 2012/13 nuostatas atitinkantis požiūris būtų buvęs toks: kai reaguodama į asmens prisipažinimą policija nusprendė atlikti asmens kratą ir konfiskuoti jo turimas narkotines medžiagas, ji turėjo iš karto informuoti AB apie jo teises. Akivaizdu, kad AB atžvilgiu buvo taikomos visos vykdančios baudžiamąjį persekiojimą kompetentingoms institucijoms prieinamos priemonės nuo to momento, kai jis pats prisipažino dalyvaujant policijai. Be to, šiomis aplinkybėmis reikia pabrėžti, kad nors AB galėjo netiesiogiai padaryti išvadą, jog dėl prievartos priemonių, kurių prieš jį buvo imtasi, jis tapo „įtariamuoju“, ši aplinkybė *negali pakeisti išsamaus pranešimo apie jo procesines teises*.

56. Konkrečiai dėl teisės turėti advokatą, pažymėtina, kad Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta, jog įtariamieji ir kaltinamieji turi teisę turėti advokatą „tokiu laiku ir būdu, kad atitinkami asmenys galėtų praktiškai ir veiksmingai pasinaudoti savo teisėmis į gynybą“ arba atitinkamai „nepagrįstai nedelsiant“, ir bet kuriuo atveju „*prieš juos apklausiant policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje ar teisme*“ (kursyvu išskirta mano). Nors, kaip nurodžiau šios išvados 43 punkte, policijos vykdančios „patikrinimą kelyje“ arba „reguliarius atsiktinius patikrinimus“ pateikti preliminarūs klausimai negali būti laikomi „apklausa“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies a punktą, remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo pateikta informacija galima daryti išvadą, kad bet kuriuo atveju AB buvo šitaip apklaustas vėlesniu tyrimo etapu. Konkrečiau kalbant, iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad „per jau pradėtą

¹⁴ Žr. šios išvados 41 punktą.

¹⁵ 2019 m. rugsėjo 19 d. Sprendimas *Rayonna prokuratura Lom* (C-467/18, EU:C:2019:765, 53 punktas). Kursyvu išskirta mano.

ikiteisminio tyrimo procedūrą, tiksliai nenustatytą valandą ir nenustatytoje vietoje (tikriausiai policijos komisarijate) [atsakingas kriminalinės policijos inspektorius] po to, kai buvo atlikta asmens krata, paprašė AB raštu pateikti paaiškinimus pagal Vidaus reikalų ministerijos įstatymą“. Taigi manau, kad AB privalėjo būti suteikta galimybė turėti advokatą vėliausiai šiuo proceso etapu.

2. Atsakymas į antrąjį ir penktąjį prejudicinius klausimus

57. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau į antrąjį ir penktąjį prejudicinius klausimus atsakyti taip: sąvoka „įtariamasis“, kaip ji suprantama pagal direktyvas 2012/13 ir 2013/48, yra savarankiška Sąjungos teisės sąvoka. Asmuo, kuris *de facto* įtariamasis padaręs nusikalstamą veiką, yra „įtariamasis“, kaip tai suprantama pagal šias direktyvas, net jeigu nacionalinėje teisėje toks procesinis statusas nenumatytas ir jis nesuteikia įtariamajam jam priklausančių teisių. Pagal šias direktyvas draudžiami nacionalinės teisės aktai ir praktika, pagal kuriuos teisė į gynybą atsiranda tik nuo to momento, kai atitinkamam asmeniui formaliai pripažįstamas „kaltinamojo“ statusas, nes šis veiksmas, kaip išankstinė nacionalinėje teisėje numatytų procesinių teisių ir garantijų taikymo sąlyga, atliekamas visiškai paisant už tyrimą atsakingos institucijos, kuri neprivalo kuo greičiau informuoti *de facto* įtariamo asmens apie jam pareikštus įtarimus, diskrecijos.

D. Dėl ketvirtąjo prejudicinio klausimo

1. Suderinamumas su teise į veiksmingą teisinę gynybą, kai teismo kontrolė yra ribota ir tikrinama tik tai, ar buvo laikytasi formalių reikalavimų

58. Ketvirtuoju prejudiciniu klausimu, kuris, manau, turi būti išnagrinėtas prieš analizuojant trečiąjį klausimą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar direktyvos 2012/13 ir 2013/48 bei Chartijos 47 ir 48 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad pagal juos draudžiama nacionalinė teismų praktika, pagal kurią, kai teismas *a posteriori* tvirtina privalomąsias įrodymų rinkimo priemones baudžiamojo tyrimo tikslais, teisėjas negali tikrinti, ar buvo pažeistos įtariamųjų ir kaltinamųjų pagrindinės teisės, užtikrinamos pagal tas direktyvas ir minėtus Chartijos straipsnius.

59. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad nors pagal NPK 164 straipsnio 3 dalį asmens krata, atlikta remiantis protokolu parengiamuoju baudžiamojo proceso etapu, turi būti tikrinama teismo *a posteriori*, ši kontrolė, remiantis atitinkama nacionaline jurisprudencija, apima tik formalius reikalavimus, nuo kurių priklauso šios priemonės ir jos pagrindu atlikto poėmio teisėtumas, ir nesuteikia kompetentingam teismui galimybės patikrinti, ar paisyta direktyvomis 2012/13 ir 2013/48 užtikrinamų teisių.

60. Siekiant išnagrinėti šį klausimą pirmiausia reikia priminti, kad pagal Chartijos 47 straipsnį kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme šiame straipsnyje nustatytomis sąlygomis. Chartijos 48 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad kiekvienam, kuris kaltinamas padaręs nusikaltimą, užtikrinama teisė į gynybą. Nagrinėjamu atveju neginčijama, kad šios nuostatos taikomos, nes pagrindinė byla susijusi su situacija, kai Bulgarijos valdžios institucijos įgyvendina Sąjungos teisę, kaip tai suprantama pagal Chartijos 51 straipsnį. Kadangi nagrinėjama Bulgarijos teisės aktais siekiama įgyvendinti direktyvas 2012/13 ir 2013/48, kuriomis užtikrinama įtariamojo ir (arba) kaltinamojo teisė į informaciją ir teisė turėti advokatą baudžiamajame procese, ši direktyva patenka į Chartijos taikymo sritį. Kaip ne kartą yra nurodęs Teisingumo Teismas, abi direktyvos

grindžiamos, be kita ko, Chartijos 47 ir 48 straipsniuose įtvirtintomis teisėmis ir jomis siekiama puoselėti šias teises¹⁶.

61. Pirma, dėl Direktyvos 2012/13 aiškinimo pažymėtina, kad pagal jos 8 straipsnio 2 dalį reikalaujama, kad „įtariamasis arba kaltinamasis, arba jo advokatas turėtų teisę nacionalinėje teisėje nustatyta tvarka užginčyti tai, kad kompetentingos valdžios institucijos nepateikė informacijos ar atsisakė ją pateikti pagal šią direktyvą“ (kursyvu išskirta mano). Pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją, atsižvelgiant į pagal Chartijos 47 straipsnį saugomos teisės ir veiksmingą teisinę gynybą svarbą ir Direktyvos 2012/13 8 straipsnio 2 dalies aiškų, besąlyginį ir tikslų tekstą, pažymėtina, kad pagal pastarąją nuostatą *draudžiama bet kokia nacionalinė priemonė, užkertanti kelią pasinaudoti veiksmingomis teisinės gynybos priemonėmis*, kai pažeidžiamos pagal šią direktyvą saugomos teisės¹⁷. Antra, taip reikia aiškinti ir Direktyvos 2013/48 12 straipsnį, pagal kurį turi būti užtikrinta, kad „įtariamieji arba kaltinamieji vykstant baudžiamajam procesui <...> turėtų veiksmingų teisių gynimo priemonių pagal nacionalinę teisę, kuriomis galėtų pasinaudoti tais atvejais, kai pažeidžiamos šioje direktyvoje numatytos teisės“¹⁸.

62. Taigi šiose dviejose direktyvose valstybėms narėms nustatoma pareiga numatyti veiksmingą teisių gynimo priemonę, kai pažeidžiamos jose įtvirtintos teisės, kad būtų užtikrintas teisingas procesas ir veiksmingas naudojimas teise į gynybą. Atsižvelgiant į tai, svarbu pabrėžti, kad pagal Direktyvos 2012/13 8 straipsnio 2 dalį ir Direktyvos 2013/48 12 straipsnio 1 dalį teisė ginčyti galimus šių teisių pažeidimus suteikiama atitinkamai „nacionalinėje teisėje nustatyta tvarka“ ir „pagal nacionalinę teisę“. Vadinas, šiose nuostatose nenustatyta nei tvarkos, pagal kurią turi būti galima pareikšti kaltinimus dėl minėtų teisių pažeidimų, nei momento, kada vykstant baudžiamajam procesui, tai gali būti padaryta, valstybėms narėms paliekant *tam tikrą diskreciją nustatyti konkrečias teisių gynimo priemones*.

63. Tokių direktyvų 2012/13 ir 2013/48 nuostatų aiškinimą patvirtina atitinkamos jų konstatuojamosios dalys. Direktyvos 2012/13 36 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad teisė ginčyti tai, kad kompetentingos valdžios institucijos nepateikia informacijos ar neatskleidžia tam tikros bylos medžiagos arba atsisako tai padaryti pagal šią direktyvą, *neįpareigoja valstybių narių „numatyti specialios apeliacijų procedūros, konkretaus mechanizmo ar skundų nagrinėjimo procedūros, kurių laikantis būtų galima užginčyti tokį informacijos nepateikimą ar atsisakymą ją pateikti“* (kursyvu išskirta mano). Direktyvos 2013/48 50 konstatuojamojoje dalyje nurodyta panašiai, joje iš esmės teigiama, kad valstybių narių pareiga užtikrinti, kad būtų gerbiamos teisės į gynybą ir sąžiningas procesas, nedaro poveikio nacionaliniams susitarimams ar sistemoms, susijusioms su įrodymų priimtinumu, ir „tai neturėtų daryti poveikio nacionalinėms įrodymų priimtumo taisyklėms ar sistemoms, ir neturėtų būti užkirsta galimybė valstybėms narėms išlaikyti sistemą, kurioje visi esami įrodymai gali būti pateikti teismui ar teisėjui, *netaikant atskiro ar išankstinio tokių įrodymų priimtumo vertinimo*“ (kursyvu išskirta mano). Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad valstybių narių procesinės autonomijos principas turi būti taikomas nepažeidžiant Sąjungos teisės nustatytų apribojimų.

¹⁶ Žr. 2018 m. birželio 5 d. Sprendimą *Kolev ir kt.* (C-612/15, EU:C:2018:392, 88 ir 104 punktai); 2020 m. kovo 12 d. Sprendimą *VW (Teisė turėti advokatą neatvykimo į teismą atveju)* (C-659/18, EU:C:2020:201, 44 punktas); 2020 m. gegužės 14 d. Sprendimą *Staatsanwaltschaft Offenburg* (C-615/18, EU:C:2020:376, 71 punktas) ir 2021 m. spalio 21 d. Sprendimą *ZX (Kaltinamojo akto trūkumų pašalinimas)* (C-282/20, EU:C:2021:874, 26 punktas).

¹⁷ 2019 m. rugsėjo 19 d. Sprendimas *Rayonna prokuratura Lom* (C-467/18, EU:C:2019:765, 57 punktas).

¹⁸ 2019 m. rugsėjo 19 d. Sprendimas *Rayonna prokuratura Lom* (C-467/18, EU:C:2019:765, 58 punktas). Kursyvu išskirta mano.

2. Valstybių narių procesinės autonomijos apribojimas lygiavertiškumo ir veiksmingumo principais

64. Pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją, jeigu Sąjungos teisė nereglamentuoja tam tikros srities, remiantis valstybių narių procesinės autonomijos principu, kiekvienos valstybės narės teisinėje sistemoje turi būti nustatyti kompetentingi teismai ir įtvirtintos išsamios teisių gynimo priemonių, skirtų teisės subjektams pagal Sąjungos teisę pripažįstamų teisių įgyvendinimui užtikrinti, taisyklės. Šiuo tikslu pagal lojalaus bendradarbiavimo principą, nuo šiol įtvirtintą ESS 4 straipsnio 3 dalyje, teisių gynimo priemonių, skirtų Sąjungos teisėje teisės subjektams suteiktų teisių įgyvendinimui užtikrinti, procesinės taisyklės turi būti ne mažiau palankios nei panašias vidaus situacijas reglamentuojančios taisyklės (lygiavertiškumo principas) ir jos neturi būti tokios, kad dėl jų būtų praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga įgyvendinti pagal Sąjungos teisę užtikrinamas teises (veiksmingumo principas). Šie lygiavertiškumo ir veiksmingumo reikalavimai išreiškia bendrą valstybių narių pareigą užtikrinti iš Sąjungos teisės kylančių asmenų teisių, įskaitant teisę į gynybą, teisminę apsaugą¹⁹.

65. Būtinybė atsižvelgti į valstybių narių procesinės autonomijos principą paaiškinama tuo, kad direktyvų 2012/13 ir 2013/48 teisinis priėmimo pagrindas buvo SESV 82 straipsnio 2 dalis, pagal kurią leidžiama nustatyti tik minimalias taisykles dėl „asmenų teisių“ baudžiamajame procese. Laikydamasis tokio požiūrio teisės aktų leidėjas siekė palengvinti abipusio pripažinimo principo, kurį jau nurodžiau šioje išvadoje²⁰, taikymą. Vis dėlto nereikia pamiršti, jog dėl to, kad šiomis direktyvomis siekiama *minimaliai suderinti baudžiamąjį procesą* Sąjungos laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje, jos negali būti laikomos išsamiomis ir nuodugniomis priemonėmis. Vadinasi, pagal jas valstybės narės gali, kaip patikslinta Direktyvos 2012/13 40 konstatuojamojoje dalyje ir Direktyvos 2013/48 54 konstatuojamojoje dalyje, išplėsti jose numatytas teises, kad taip pat būtų užtikrintas aukštesnis apsaugos lygis tais atvejais, kurie nėra aiškiai numatyti Sutartyse, tačiau apsaugos lygis niekada neturi būti žemesnis už EŽTK nustatytus standartus, kaip jie išaiškinti EŽTT jurisprudencijoje²¹.

66. Dėl lygiavertiškumo principo pažymėtina, jog iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos nematyti, kad šis principas būtų pažeistas aptariamoje nacionalinėje jurisprudencijoje, pagal kurią vykstant procedūrai, kai teismas *a posteriori* patvirtina privalomas įrodymų rinkimo priemones baudžiamajam tyrimui atlikti, jis tikrina tik formalius reikalavimus, nuo kurių priklauso šių priemonių teisėtumas; kompetentingam teismui neleidžiama tikrinti, ar paisoma direktyvomis 2012/13 ir 2013/48 užtikrinamų teisių. Ši jurisprudencija taikytina neatsižvelgiant į tai, ar privaloma priemonė buvo priimta pažeidžiant individualią teisę, pagrįstą nacionalinės ar Sąjungos teisės nuostatomis.

67. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių dėl tokios nacionalinės praktikos atitikties veiksmingumo principui. Remdamasis EŽTT jurisprudencija, minėtas teismas primena, kad įtariamojo prisipažinimai ne teisme, nedalyvaujant advokatui, šiuo ankstyvuju etapu gali pažeisti teisingą bylos nagrinėjimą ir atitinkamai EŽTK 6 straipsnio 1 ir 3 dalis. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo teigimu, *Bulgarijos jurisprudencijoje vieningai atsisakoma pripažinti įrodymais informaciją, surinktą iš asmenų,*

¹⁹ Šiuo klausimu žr. 2010 m. kovo 18 d. Sprendimą *Alassini ir kt.* (C-317/08–C-320/08, EU:C:2010:146, 49 punktas); 2013 m. birželio 27 d. Sprendimą *Agrokonsulting-04* (C-93/12, EU:C:2013:432, 35 ir 36 punktai) ir 2022 m. rugpjūčio 1 d. Sprendimą *TL (Vertimo žodžiu ir raštu neužtikrinimas)* (C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, 75 punktas).

²⁰ Žr. šios išvados 29 punktą.

²¹ Šiuo klausimu žr. 2019 m. birželio 13 d. Sprendimą *Moro* (C-646/17, EU:C:2019:489, 36 ir 54 punktai) ir pagal analogiją – 2018 m. rugsėjo 19 d. Sprendimą *Milev* (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, 47 punktas).

kurie iš tikrųjų yra įtariamieji, tačiau dažnai apie jų veiksmus apklausiami kaip liudytojai. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja, ar ši procesinė sankcija, grindžiama įrodymais, gali būti pakankama garantija, kad bus paisoma Chartijoje numatytos ir direktyvose 2012/13 ir 2013/48 detalizuotos piliečių teisės į gynybą.

68. Dėl veiksmingumo principo visų pirma reikia priminti, kad Sąjungos teisė neįpareigoja valstybių narių nustatyti kitų teisių gynimo priemonių nei tos, kurios jau numatytos pagal nacionalinę teisę, nebent iš nagrinėjamos nacionalinės teisinės sistemos struktūros matyti, kad nėra jokių teisminės gynybos priemonių, leidžiančių, nors ir netiesiogiai, užtikrinti iš Sąjungos teisės kylančių teisės subjektų teisių apsaugą, arba jei vienintelis būdas kreiptis į teismą – priversti tuos asmenis pažeisti teisę²².

69. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad kiekvieną atvejį, kai kyla klausimas, ar dėl nacionalinės procesinės teisės nuostatos Sąjungos teisės taikymas tampa neįmanomas arba pernelyg sudėtingas, reikia nagrinėti atsižvelgiant į šios nuostatos svarbą visame procese, proceso eigą ir jo ypatumus įvairiose nacionalinėse institucijose. Turint tai omenyje, prireikus reikia atsižvelgti į principus, kuria grindžiama nacionalinė teismų sistema, pavyzdžiui, teisės į gynybą apsaugą, teisinio saugumo principą ir tinkamą proceso eigą²³.

70. Pagal šią jurisprudenciją vertinant, ar laikomasi veiksmingumo principo, nereikalaujama išnagrinėti visų valstybėje narėje numatytų teisių gynimo priemonių, bet reikia atlikti nuostatos, kuri, kaip teigiama, pažeidžia šį principą, kontekstinę analizę, o dėl to gali tekti išnagrinėti kitas proceso teisės nuostatas, taikomas naudojantis teisių gynimo priemone, dėl kurios veiksmingumo kyla abejonių, arba teisių gynimo priemonės, kurių dalykas yra toks pat kaip pirma nurodytos teisių gynimo priemonės²⁴. Teisingumo Teismas laikosi pozicijos, kad priimti sprendimai yra tik kiekvieno konkretaus atvejo vertinimo rezultatas, atsižvelgiant į visas kiekvienai bylai būdingas faktines ir teisines aplinkybes, ir jų negalima automatiškai perkelti į kitas sritis nei tos, kuriose jie buvo priimti²⁵.

3. Bulgarijos teismų atliekamos teisminės kontrolės ypatumai

71. Kiek tai susiję su nagrinėjamo atvejo analize, manau, kad tiek iš Direktyvos 2012/13 8 straipsnio 2 dalies ir Direktyvos 2013/48 12 straipsnio 1 dalies formuluotės ir tikslų, tiek iš minėtose konstatuojamosiose dalyse pateiktų patikslinimų matyti, jog Sąjungos teisei neprieštarauja tai, kad valstybė narė riboja privalomųjų įrodymų rinkimo priemonių teisminę kontrolę, leisdama tikrinti tik formalų jų teisėtumą, jei vėliau *teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą iš esmės, gali patikrinti, ar buvo užtikrintos atitinkamo asmens teisės, kylančios iš minėtų direktyvų, aiškinamos atsižvelgiant į pagrindines teises*. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą galima spręsti, kad būtent taip yra pagal Bulgarijos teisę. Kaip nurodyta šios išvados 67 punkte, Bulgarijos teismai atsisako pripažinti, kad informacija, gauta pažeidžiant procesines teises, užtikrinamas įtariamiesiems baudžiamajame procese, yra įrodymai.

²² 2021 m. gruodžio 21 d. Sprendimas *Randstad Italia* (C-497/20, EU:C:2021:1037, 62 punktas).

²³ 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimas *Peterbroeck* (C-312/93, EU:C:1995:437, 14 punktas); 2007 m. birželio 7 d. Sprendimas *van der Weerd ir kt.* (C-222/05–C-225/05, EU:C:2007:318, 33 punktas) ir 2019 m. rugsėjo 11 d. Sprendimas *Călin* (C-676/17, EU:C:2019:700, 42 punktas).

²⁴ 2022 m. birželio 28 d. Sprendimas *Komisija / Ispanija (Teisės aktų leidėjo padarytas Sąjungos teisės pažeidimas)* (C-278/20, EU:C:2022:503, 59 ir 60 punktai).

²⁵ Šiuo klausimu žr. 2002 m. lapkričio 21 d. Sprendimą *Cofidis* (C-473/00, EU:C:2002:705, 37 punktas).

72. Kitaip tariant, pagal dabartinę Bulgarijos teismų jurisprudenciją leidžiama neatsižvelgti į informaciją ir įrodymus, gautus nesilaikant Sąjungos teisės, šiuo atveju Direktyvos 2012/13 3 straipsnio dėl pranešimo įtariamajam apie jo teises ir Direktyvos 2013/48 3 straipsnio dėl teisės turėti advokatą. Vadinasi, vykstant baudžiamajam procesui galimai nustatyti pažeidimai nelieka neištaisyti²⁶. Atvirkščiai, atrodo, kad kiekvienas įtariamasis turi galimybę remtis savo teisių pažeidimu baudžiamajame procese. Vadinasi, mechanizmas, kuris, regis, nustatytas Bulgarijos teisinėje sistemoje, yra panašus į kitose valstybėse narėse taikomus mechanizmus, nesvarbu, ar jie numatyti statutinėje (konstitucinėje ir (arba) baudžiamojoje), ar paprotinėje teisėje. Be to, neretai šie mechanizmai kyla būtent iš nacionalinių teismų jurisprudencijos. Taigi atrodo, kad Bulgarijos teisės proceso normos, kaip jas aiškina kompetentingi teismai, nėra tokios, dėl kurių įtariamajam būtų praktiškai neįmanoma ar pernelyg sudėtinga pasinaudoti teise pagal nacionalines procedūras ginčyti minėtų procesinių teisių pažeidimą. Nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas šiuo klausimu išreiškia tam tikrų abejonių, visų pirma dėl Bulgarijos teisėje numatytų mechanizmų tinkamumo įtariamojo teisėms užtikrinti, prašyme priimti prejudicinį sprendimą nėra pakankamai įrodymų, patvirtinančių šį teiginį.

73. Be to, reikia pažymėti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nenurodo, kokios priemonės galėtų būti nustatytos, parengtos teisės aktų leidėjo ar išplėtos jurisprudencijoje siekiant sustiprinti įtariamojo procesinių teisių apsaugą baudžiamajame procese. Kadangi Bulgarijos vyriausybė neįstojo į šią bylą, vienintelė informacija, kuria Teisingumo Teismas gali remtis, yra ta, kurią pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Atsižvelgdamas į tai manau, kad bet kuriuo atveju Teisingumo Teismas neturi siūlyti kompetentingoms institucijoms galimų reformų, ypač atsižvelgiant į įvairiose valstybėse narėse žinomų mechanizmų ir teisių gynimo priemonių, skirtų direktyvų 2012/13 ir 2013/48 perkėlimui į nacionalinę teisę užtikrinti, įvairovę. Teisingumo Teismo vaidmuo šioje byloje veikia turėtų apsiriboti patikrinimu, ar naudojimasis teise į veiksmingą teisinę gynybą tapo praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas. Remiantis turima informacija, *į šį klausimą reikia atsakyti neigiamai*.

74. Manau, kad analizė atsižvelgiant į Chartijos 47 ir 48 straipsnius, kuriuos nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, tokios išvados nekeičia. Visų pirma, kalbant apie Chartijos 47 straipsnį, kuriuo užtikrinama teisė į veiksmingą teisminę gynybą, reikėtų priminti, kad Sąjungos teise iš esmės nesiekama įpareigoti valstybių narių numatyti kitų teisių gynimo priemonių savo nacionaliniuose teismuose nei tos, kurios jau nustatytos pagal nacionalinę teisę. Kitaip yra tik tuo atveju, jei iš nagrinėjamos nacionalinės teisinės sistemos struktūros matyti, kad nėra jokių teisminės gynybos priemonių, leidžiančių, nors ir netiesiogiai, užtikrinti iš Sąjungos teisės kylančių teisės subjektų teisių laikymąsi²⁷. Vis dėlto, kaip pripažįsta pats prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, šiuo atveju taip nėra.

75. Dėl pirmesniuose punktuose išdėstytų priežasčių esu linkęs daryti išvadą, kad Bulgarijos baudžiamajo proceso teisės aktai, kaip juos aiškina nacionaliniai teismai, *nekelia abejonių atsižvelgiant į veiksmingumo principą*. Pagal šį principą nedraudžiama atlikti teismo

²⁶ Žr. mano 2023 m. sausio 26 d. išvados byloje *K. B. ir F. S. (Nagrinėjimas savo iniciatyva baudžiamosiose bylose)* (C-660/21, EU:C:2023:52) 64 ir 65 punktus; juose atkreipiau dėmesį į tai, kad pagal Prancūzijos baudžiamajo proceso teisės aktus buvo leidžiama neatsižvelgti į informaciją ir įrodymus, gautus pažeidžiant Sąjungos teisės reikalavimus, nagrinėjamo atveju – Direktyvos 2012/13 3 ir 4 straipsnius. Toje išvadoje teigiau, kad tokiomis proceso normomis užtikrinamas Sąjungos teisės veiksmingumas ir kad draudimas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui savo iniciatyva iškelti proceso negaliojimo pagrindą dėl pavėluoto pranešimo kaltinamiesiems apie jų teisę tylėti, t. y. privataus pobūdžio negaliojimo pagrindą, nepažeidžia veiksmingumo principo.

²⁷ 2020 m. gegužės 14 d. Sprendimas *Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság* (C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, 143 punktas).

nagrinėjimo, susijusio tik su privalomosios priemonės, pavyzdžiui, asmens kratos, formaliaisiais reikalavimais, netikrinant, ar laikomasi iš direktyvų 2012/13 ir 2013/48 kylančių teisių, aiškinamų atsižvelgiant į pagrindines teises, *jeigu tokią kontrolę, ar laikomasi šių teisių, gali patikrinti baudžiamąją bylą iš esmės nagrinėjantis teismas*, kuris priims sprendimą dėl AB kaltės. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kuriam yra tiesiogiai žinomos taikytinos proceso teisės normos, turės atlikti reikalingus patikrinimus ir prireikus imtis visų būtinų priemonių Sąjungos teisės veiksmingumui užtikrinti.

76. Tokiomis aplinkybėmis primintina, kad pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją visais atvejais, kai direktyvos nuostatos savo turiniu yra besąlyginės ir pakankamai tikslios, privatus asmenys gali jomis remtis nacionaliniuose teismuose prieš valstybę narę, jeigu ji per nustatytą terminą neperkėlė direktyvos į nacionalinę teisę arba perkėlė ją netinkamai²⁸. Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje yra konstatavęs, kad Direktyvos 2012/13 8 straipsnio 2 dalis ir Direktyvos 2013/48 12 straipsnis, taip pat Chartijos 47 straipsnis yra aiškios, besąlyginės ir tikslios nuostatos²⁹. Taigi jos yra tiesioginio veikimo nuostatos. Darytina išvada, kad asmenys, kurie *de facto* yra „įtariamieji“ pagal Bulgarijos teisę, kaip AB pagrindinėje byloje, turi galėti tiesiogiai remtis Direktyvos 2012/13 8 straipsnio 2 dalyje ir Direktyvos 2013/48 12 straipsnyje, aiškinamuose kartu su Chartijos 47 ir 48 straipsniais, numatytomis teisių gynimo priemonėmis.

4. Atsakymas į ketvirtąjį prejudicinį klausimą

77. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau į ketvirtąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip: pagal Sąjungos teisę, visų pirma veiksmingumo principą, valstybei narei nedraudžiama numatyti, kad teisminė privalomųjų įrodymų rinkimo priemonių kontrolė atliekama tik dėl jų formalaus teisėtumo, jeigu vėliau vykstant baudžiamajam procesui bylą iš esmės nagrinėjantis teismas gali patikrinti, ar buvo užtikrintos atitinkamo asmens teisės, kylančios iš direktyvų 2012/13 ir 2013/48, aiškinamos atsižvelgiant į Chartijos 47 ir 48 straipsnius.

E. Dėl trečiojo prejudicinio klausimo

1. Siūlymas performuluoti klausimą

78. Trečiuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar teisėtumo ir draudimo savavališkai naudotis įgaliojimais principai, taip pat Direktyva 2013/48 ir konkrečiai jos 3 straipsnio 3 dalies b punktas turi būti aiškinami taip, kad jais draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos tik asmuo, formaliai pripažintas „kaltinamuoju“, įgyja teisę naudotis iš šios direktyvos kylančiomis teisėmis, nors šio pripažinimo momentas paliktas tyrimo institucijos diskrecijai.

79. Manau, kad atsakymas į šį klausimą aiškiai išplaukia iš pirmesnių klausimų nagrinėjimo. Kaip jau nurodžiau šioje išvadoje³⁰, aiškinimas, pagal kurį naudojimas direktyvose 2012/13 ir 2013/48 užtikrinamomis teisėmis turi visiškai priklausyti nuo nacionalinės valdžios institucijų „formalaus“ akto priėmimo, yra nepagrįstai siauras ir neužtikrina veiksmingo naudojimosi direktyvose įtvirtintomis teisėmis. Su Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalyje numatytu reikalavimu, t. y. kad

²⁸ 2010 m. liepos 1 d. Sprendimas *Gassmayr* (C-194/08, EU:C:2010:386, 44 ir 45 punktai).

²⁹ 2019 m. rugsėjo 19 d. Sprendimas *Rayonna prokuratura Lom* (C-467/18, EU:C:2019:765, 57 ir 58 punktai).

³⁰ Žr. šios išvados 53 punktą.

atitinkamas asmuo „nepagrįstai nedelsiant“ galėtų pasinaudoti advokato pagalba³¹, atrodo nesuderinama nustatyti, kad veiksmingas naudojimas šia teise priklauso tik nuo kompetentingų institucijų diskrecijos.

80. Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad trečiasis klausimas yra perteklinis, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirma, reikia priminti, kad savo atsakyme Teisingumo Teismas būtinai turės atsižvelgti į konkrečias pagrindinės bylos aplinkybes, t. y. į tai, kad ši byla susijusi su prašymu teismui *a posteriori* patvirtinti AB asmens kratą ir pas jį rastų medžiagų poėmį. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes toliau išnagrinėsiu trečiąjį klausimą. Šiuo požiūriu atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo pateiktu klausimu veikiau siekiama nustatyti, ar Direktyvos 2013/48 3 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos leidžiama atlikti asmens kratą ir konfiskuoti neteisėtus daiktus, nors atitinkamam asmeniui nesuteikta teisė turėti advokatą.

81. Jeigu Teisingumo Teismas išaiškintų trečiąjį klausimą taip, kaip siūloma, pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalyje nustatyti griežti reikalavimai, nes joje numatyta, kad įtariamieji arba kaltinamieji turi teisę turėti advokatą „nepagrįstai nedelsiant“ ir „bet kuriuo atveju“ *nuo to iš šios nuostatos a–d punktuose išvardytų įvykių, kuris įvyko pirmiausia*. Kadangi neteisėta asmens krata ir neteisėtas turto konfiskavimas nėra išvardyti šioje nuostatoje, teisė turėti advokatą pažeidimą iš esmės reikėtų atmesti, nebent bylos aplinkybės atitiktų vieno ar kelių konkrečių minėtų įvykių kriterijus, bet tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui taikant šią nuostatą gali būti naudingi toliau nurodyti argumentai.

2. Dėl teisės turėti advokatą prieš policijai apklausiant įtariamąjį

82. Pagal Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies a punktą įtariamiesiems arba kaltinamiesiems suteikiama teisė kreiptis į advokatą, „prieš juos apklausiant policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje ar teisme“. Šia nuostata kodifikuota EŽTT jurisprudencija³², kurioje pagal EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisę į teisingą bylos nagrinėjimą paprastai reikalaujama, kad teisė į advokatą būtų suteikta „nuo pirmosios įtariamojo apklausos policijoje“, nebent, atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, būtų įrodyta, kad yra įtikinamų priežasčių apriboti šią teisę³³. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad po asmens kratos AB buvo apklaustas policijos komisariatare, ir per šias apklausas jis pateikė parodymus ir raštu patvirtino prisipažinimą. Vis dėlto atrodo, kad AB nebuvo informuotas apie jo teisę turėti advokatą ir šia teise iš tikrųjų nepasinaudojo, o tai yra problemiška, atsižvelgiant į Direktyva 2013/48 užtikrinamas teises. Manau, kad toks už baudžiamųjų bylų tyrimą atsakingų institucijų elgesys negali būti laikomas atitinkančiu šios direktyvos reikalavimus.

3. Dėl teisės po įtariamojo laisvės atėmimo nepagrįstai nedelsiant turėti advokatą

83. Neatsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, kyla klausimas, ar AB galėjo remtis teise turėti advokatą per asmens kratą, nors Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalyje ši privalomoji priemonė aiškiai nenurodyta. Mano nuomone, taip būtų, jei situacija, kurioje atsidūrė AB, galėtų būti suprantama kaip „laisvės atėmimas“ pagal tos direktyvos 3 straipsnio 2 dalies c punkte nurodytą atvejį.

³¹ Žr. šios išvados 56 punktą.

³² Šiuo klausimu žr. Mitsilegas, V., „ES Criminal Law“, Hart Publishing, Oksfordas, 2022, 2 leidimas, p. 267.

³³ 2008 m. lapkričio 27 d. EŽTT sprendimas *Salduz prieš Turkiją* (CE:ECHR:2008:1127JUD003639102, 55 punktas).

Kadangi nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nėra jokios aiškios informacijos šiuo klausimu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės pats patikrinti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjamas aplinkybes galima laikyti „laisvės atėmimu“, kaip tai suprantama pagal minėtą nuostatą.

a) Samprotavimai, jei asmens krata buvo atlikta per patikrinimą kelyje

84. Pirma, iš tam tikrų duomenų matyti, kad asmens krata įvyko *in situ*, kelkraštyje, kai policija sustabdė ir patikrino transporto priemonę. Man atrodo, tokiu atveju negalima pagrįstai teigti, kad AB buvo atimta laisvė. Manau, kad tokia prievartos priemonė, taikoma skubos tvarka, iš karto po to, kai atsirado požymių, kad buvo padarytas nusikaltimas, nėra „laisvės atėmimas“. Reikėtų nepamiršti, kad *AB nebuvo nei formaliai sulaikytas, nei apklaustas policijos areštinėje*, o tiesiog buvo sustabdytas per kelių eismo patikrinimą. Nors AB negalėjo laisvai išvengti patikrinimo kelyje, bylos aplinkybės nerodo, kad *jo veiksmų laisvė būtų buvusi reikšmingai apribota*. Man atrodo, kad bet koks kitas vertinimas ne tik prieštarautų Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies c punkto formulotei, bet ir neproporcingai išplėstų jos taikymo sritį, juolab kad toks požiūris nėra būtinas siekiant užtikrinti veiksmingą pagrindinių teisių apsaugą atliekant tyrimą baudžiamojoje byloje, kaip paaiškinsiu toliau.

85. Kaip jau nurodžiau šioje išvadoje, direktyvose 2012/13 ir 2013/48 užtikrinamos teisės atspindi teisę į teisingą bylos nagrinėjimą baudžiamajame procese³⁴. Šiomis aplinkybėmis reikėtų priminti Teisingumo Teismo jurisprudenciją, pagal kurią Direktyva 2013/48 siekiama skatinti taikyti, be kita ko, Chartijos 47 straipsnio antroje pastraipoje įtvirtintą teisę gauti teisinę pagalbą, būti ginamam ir atstovaujama, taip pat tos Chartijos 48 straipsnio 2 dalyje garantuojamą teisę į gynybą³⁵. Taip pat reikėtų pažymėti, kad pagal Direktyvos 2013/48 12 konstatuojamąją dalį ji grindžiama Chartijoje, visų pirma jos 6, 47 ir 48 straipsniuose, įtvirtintomis teisėmis, išplėtojant EŽTK 5 ir 6 straipsnius, kaip juos yra išaiškinęs EŽTT. Vadinasi, šios direktyvos nuostatos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į EŽTK 6 straipsnio 3 dalies c punktą, kuriame aiškiai numatyta teisė turėti advokatą.

86. Šiuo klausimu reikėtų priminti, jog EŽTT yra nusprendęs, kad asmens krata vykdant kelių eismo kontrolę, per kurią asmuo pats save apkaltino, neatskleidžia jokio svarbaus atitinkamo asmens veiksmų laisvės apribojimo, kurio galėtų pakakti, kad nuo šio proceso etapo būtų taikomas teisinės pagalbos reikalavimas. Svarbu pažymėti, kad EŽTT iš esmės rėmėsi tais pačiais argumentais, kurie pateikti šios išvados 84 punkte, t. y. kad *atitinkamas asmuo nėra formaliai suimtas ar apklausiamas policijos nuovadoje*, t. y. jam nėra taikomos laisvės atėmimo priemonės, kuriomis būtų galima pateisinti advokato dalyvavimą. Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes manau, kad tai, jog vykdant kelių eismo kontrolę kelkraštyje asmens krata buvo atlikta negavus teisinės pagalbos, savaime nėra Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies c punkto pažeidimas.

b) Samprotavimai, jei asmens krata būtų atlikta policijos nuovadoje

87. Vis dėlto negalima atmesti kitokio vertinimo, jei asmens krata būtų buvusi atlikta tuo metu, kai AB buvo atimta laisvė, pavyzdžiui, policijos nuovadoje. Tokiu atveju būtų galima teigti, kad AB „nepagrįstai nedelsiant“ turėjo būti suteikta teisė turėti advokatą, motyvuojant tuo, kad jo situacijai taikomas Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies c punktas. Prašymą priimti

³⁴ Žr. šios išvados 30 punktą.

³⁵ 2018 m. birželio 5 d. Sprendimas *Kolev ir kt.* (C-612/15, EU:C:2018:392, 104 punktas).

prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prireikus turės atsižvelgti į tam tikrus kriterijus, kuriuos nurodysiu tolesniuose šios išvados punktuose, kad nustatytų, ar šioje byloje nagrinėjamu atveju buvo „laisvės atėmimas“, kaip tai suprantama pagal minėtą nuostatą.

88. EŽTT jurisprudencija dėl EŽTK 5 straipsnio 1 dalies išaiškinimo man atrodo ypač svarbi, nes šioje nuostatoje išsamiai išvardyti pagrindai, dėl kurių asmeniui gali būti atimta laisvė. „Teisė į laisvę“ reiškia ne paprastus judėjimo laisvės apribojimus, kuriems taikomas 1963 m. rugsėjo 16 d. Strasbūre pasirašyto Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolo Nr. 4, užtikrinančio tam tikras teises ir laisves, ne tik tas, kurios jau įtvirtintos Konvencijoje ir jos Protokole Nr. 1, 2 straipsnis, o fizinę asmens laisvę; šia nuostata siekiama užtikrinti, kad niekieno laisvė nebūtų atimta savavališkai³⁶. Pagal šios 5 straipsnio 1 dalies c punktą taip yra tuo atveju, kai asmuo „sulaikomas“ arba „įkalinamas“, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą. Man atrodo, kad AB situacija patenka į šią kategoriją, nepaisant to, kad nagrinėjama procedūra yra susijusi tik su parengiamuoju baudžiamojo proceso etapu, t. y. su AB taikytų prievartos priemonių patvirtinimu teisme *a posteriori*. Šių priemonių tikslas – gauti reikiamų įrodymų, kad būtų galima nuspręsti, ar atitinkamam asmeniui iškelti baudžiamąją bylą. Taigi reikia konstatuoti, kad *nagrinėjamas teismo procesas yra baudžiamojo proceso* kaip visumos dalis, todėl šioje byloje taikytina EŽTK 5 straipsnio 1 dalis.

89. Kalbant apie minėtą sąvoką „laisvės atėmimas“, reikėtų pažymėti, kad ši sąvoka apima ir objektyvųjį aspektą, t. y. asmens uždarymą į tam tikrą ribotą erdvę netrumpam laikui, ir *subjektyvųjį aspektą*, t. y. tai, kad jis nedavė galiojančio sutikimo dėl tokio patalpinimo³⁷. Objektyvios aplinkybės, į kurias atsižvelgtina, yra galimybė palikti erdvę, kurioje jis uždarytas, to asmens judėjimo stebėjimo ir kontrolės intensyvumas, šio asmens izoliacijos laipsnis ir jam suteikiamos galimybės palaikyti socialinius ryšius³⁸. EŽTT yra nusprendęs, kad reikia vertinti konkrečią asmens situaciją ir atsižvelgti į visumą kriterijų, kaip antai nagrinėjamos priemonės pobūdį, trukmę, pasekmes ir vykdymo tvarką³⁹. EŽTT nurodė, kad skirtumas tarp „laisvės atėmimo“ ir „laisvės apribojimo“ nustatomas tik pagal jo laipsnį ar intensyvumą, o ne pagal pobūdį ar esmę. Priskirti vienai ar kitai iš šių kategorijų kartais gali būti sudėtinga, nes kai kuriais ribiniais atvejais tai yra tik vertinimo dalykas. Vis dėlto atrodo privaloma pasirinkti, nes nuo to priklauso, ar bus taikomas EŽTK 5 straipsnis⁴⁰. Prievartos elemento buvimas įgyvendinant policijos apklausos ir asmens kratos įgaliojimus rodo „laisvės atėmimą“, nepaisant to, kad šios priemonės taikomos trumpai⁴¹. Tai, kad asmuo nėra surakinamas antrankiais, įkalinamas ar kaip nors kitaip fiziškai apribojama jo laisvė, nebūtų lemiamą aplinkybę nustatant, ar yra „laisvės atėmimas“⁴².

90. Taigi EŽTT nusprendė, kad pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalies c punktą „laisvės atėmimas“ yra tada, kai atitinkamam asmeniui visiškai atimama visa judėjimo laisvė, net jei asmens apklausa ir krata truko neilgai. Pakanka, kad atitinkamas asmuo buvo priverstas likti ten, kur yra, ir paklusti asmens kratai⁴³ ir kad jei būtų atsisakęs, būtų sulaikytas, jam būtų paskirtas kardomasis kalinimas

³⁶ 2015 m. balandžio 23 d. EŽTT sprendimas *François prieš Prancūziją* (CE:ECHR:2015:0423JUD002669011, 47 punktas).

³⁷ 2012 m. sausio 17 d. EŽTT sprendimas *Stanev prieš Bulgariją* (CE:ECHR:2012:0117JUD003676006, 117 punktas).

³⁸ 2005 m. birželio 16 d. EŽTT sprendimas *Storck prieš Vokietiją* (CE:ECHR:2005:0616JUD006160300, 73 punktas).

³⁹ 2017 m. vasario 23 d. EŽTT sprendimas *De Tommaso prieš Italiją* (CE:ECHR:2017:0223JUD004339509, 80 punktas).

⁴⁰ 2019 m. balandžio 9 d. EŽTT sprendimas *Tarek ir DEPE prieš Turkiją* (ECLI:CE:ECHR:2019:0409JUD007047212, 53 punktas).

⁴¹ 2011 m. birželio 21 d. EŽTT sprendimas *Shimovolos prieš Rusiją* (CE:ECHR:2011:0621JUD003019409, 50 punktas).

⁴² 2013 m. liepos 23 d. EŽTT sprendimas *M. A. prieš Kiprą* (CE:ECHR:2013:0723JUD004187210, 193 punktas).

⁴³ 2016 m. spalio 11 d. EŽTT sprendimas *Kasparov prieš Rusiją* (CE:ECHR:2016:1011JUD005365907, 46 punktas).

ir (arba) pradėtas jo baudžiamasis persekiojimas⁴⁴. Kai policija panaudoja jėgą, tai yra lemiama aplinkybė kvalifikavimui šiuo klausimu, visų pirma jei atitinkamas asmuo išvežamas į komisariatą arba sulaikomas toje vietoje⁴⁵. EŽTT yra nusprendęs, kad draudimas palikti komisariatą be leidimo yra prievartos elementas, galintis atitikti EŽTK 5 straipsnio 1 dalies c punkte nustatytus kriterijus⁴⁶.

c) Patikrinimai, kuriuos turi atlikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas

91. Kadangi prašyme priimti prejudicinį sprendimą nėra tikslesnės informacijos apie AB situaciją policijos komisariate, atrodo būtina paprašyti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo atlikti reikiamus patikrinimus. Manau, jeigu jis nustatytų, kad asmens krata atlikta *vykdant kelių eismo kontrolę*, esant tokiai situacijai, kaip aprašyta šios išvados 84 punkte, turėtų būti galima išvengti Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies c punkte įtvirtintos teisės turėti advokatą pažeidimo. Kadangi nebuvo reikšmingo AB veiksmų laisvės apribojimo, nemanau, kad tokia situacija galėtų būti laikoma „laisvės atėmimu“.

92. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės turėtų galėti priėti prie išvados, kad padarytas minėtos teisės pažeidimas tuo atveju, jei asmens krata buvo atlikta *policijos komisariate* aplinkybėmis, kurios pagal šios išvados pirmesniuose punktuose nurodytus kriterijus laikomos „laisvės atėmimu“. Atsižvelgiant į tai, reikia pažymėti, jog EŽTT jurisprudencijoje jau seniai pripažįstama, kad išimtinėmis aplinkybėmis teisinė pagalba gali būti atidėta arba laikinai apribota. Vis dėlto iš šios jurisprudencijos matyti, kad net jei imperatyvūs pagrindai išimtiniais atvejais gali pateisinti atsisakymą leisti pasinaudoti teise turėti advokatą, toks apribojimas, kad ir koks būtų jo pateisinimas, neturėtų nepagrįstai pažeisti iš EŽTK 6 straipsnio kylančių teisių⁴⁷.

93. EŽTT yra pažymėjęs, kad teisė į gynybą yra iš esmės nepataisomai pažeidžiama, jeigu per apklausą policijoje be galimos advokato pagalbos pateikti kaltinimai panaudojami apkaltinamajam nuosprendžiui pagrįsti⁴⁸. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės nustatyti, ar išimtinėmis aplinkybėmis dėl privalomųjų priežasčių buvo pateisinama apriboti teisę turėti advokatą, kartu atsižvelgdamas į tokio apribojimo poveikį bendram proceso teisingumui. Atliekant šią analizę pažymėtina, kad faktinės aplinkybės, kaip matyti iš bylos medžiagos, neatskleidžia jokios privalomosios priežasties, kuri galėtų pateisinti atsisakymą leisti pasinaudoti teisine pagalba.

94. Galiausiai dėl išsamumo reikia pažymėti, kad jeigu administracinė ar teismų praktika paprastai atspindi galiojančius nacionalinės teisės aktus, nebent tai būtų pavienis nacionalinės teisės pažeidimas, išvados, kurias prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas padarys įvertinęs faktines aplinkybes, taip pat turėtų jam leisti nustatyti, ar pagal Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies c punktą draudžiami šioje byloje nagrinėjami nacionalinės teisės aktai.

⁴⁴ 2010 m. sausio 12 d. EŽTT sprendimas *Gillan ir Quinton prieš Jungtinę Karalystę* (CE:ECHR:2010:0112JUD000415805, 57 punktas).

⁴⁵ 2008 m. birželio 24 d. EŽTT sprendimas *Foka prieš Turkiją* (CE:ECHR:2008:0624JUD002894095, 78 punktas).

⁴⁶ 2014 m. birželio 26 d. EŽTT sprendimas *Krupko ir kiti prieš Rusiją* (CE:ECHR:2014:0626JUD002658707, 36 punktas).

⁴⁷ 2016 m. rugsėjo 13 d. EŽTT sprendimas *Ibrahim ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (CE:ECHR:2016:0913JUD005054108, § 225).

⁴⁸ 2017 m. gegužės 12 d. EŽTT sprendimas *Simeonovi prieš Bulgariją* (CE:ECHR:2017:0512JUD002198004, 116 punktas).

4. Atsakymas į trečiąjį prejudicinį klausimą

95. Dėl išdėstytų priežasčių į trečiąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip: pagal ją draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos leidžiama neteisėtai atlikti asmens kratą ir konfiskuoti turtą, nesuteikiant atitinkamam asmeniui teisės nepagrįstai nedelsiant turėti advokatą per „apklausą“ policijoje [šios dalies a punkte nurodytas įvykis] arba po to, kai asmeniui „atimama laisvė“ [šios dalies c punkte nurodytas įvykis]. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, ar pagrindinės bylos aplinkybės patenka į vieną iš šių dviejų atvejų.

VI. Išvada

96. Atsižvelgdamas į visa, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Rayonen sad Lukovit* (Lukovito apylinkės teismas, Bulgarija) pateiktus prejudicinius klausimus:

1. Faktinės situacijos, kai prievartos priemonės, kaip antai asmens krata ir (arba) poėmis, buvo taikomos atliekant tyrimą dėl asmens, įtariamo padarius nusikalstamą veiką, patenka į 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese ir 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu taikymo sritį.
2. Sąvoka „įtariamasis“, kaip ji suprantama pagal direktyvas 2012/13 ir 2013/48, yra savarankiška Sąjungos teisės sąvoka. Asmuo, kuris *de facto* įtariamasis padaręs nusikalstamą veiką, yra „įtariamasis“, kaip tai suprantama pagal šias direktyvas, net jeigu nacionalinėje teisėje toks procesinis statusas nenumatytas ir jis nesuteikia įtariamajam jam priklausančių teisių. Pagal šias direktyvas draudžiami nacionalinės teisės aktai ir praktika, pagal kuriuos teisė į gynybą atsiranda tik nuo to momento, kai atitinkamam asmeniui formaliai pripažįstamas „kaltinamojo“ statusas, nes šis veiksmas, kaip išankstinė nacionalinėje teisėje numatytų procesinių teisių ir garantijų taikymo sąlyga, atliekamas visiškai paisant už tyrimą atsakingos institucijos, kuri neprivalo kuo greičiau informuoti *de facto* įtariamo asmens apie jam pareikštus įtarimus, diskrecijos.
3. Pagal Sąjungos teisę, visų pirma veiksmingumo principą, valstybei narei nedraudžiama numatyti, kad teisminė privalomųjų įrodymų rinkimo priemonių kontrolė atliekama tik dėl jų formalaus teisėtumo, jeigu vėliau vykstant baudžiamajam procesui bylą iš esmės nagrinėjantis teismas gali patikrinti, ar buvo užtikrintos atitinkamo asmens teisės, kylančios iš direktyvų 2012/13 ir 2013/48, aiškinamos atsižvelgiant į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 ir 48 straipsnius.
4. Pagal Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalį draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos leidžiama, kad būtų neteisėtai atlikta asmens krata ir konfiskuotas turtas, jei atitinkamam asmeniui nepagrįstai nedelsiant nesuteikiama teisės turėti advokatą per apklausą policijoje arba po laisvės atėmimo. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, ar pagrindinės bylos aplinkybės patenka į vieną iš šių dviejų atvejų.